

USNESENÍ

Městský soud v Praze jako soud odvolací rozhodl v senátu složeném z předsedy JUDr. Tomáše Vejnara a soudkyň JUDr. Hany Douskové a Mgr. Adély Kaftanové ve věci

řízení o pozůstalosti po: **Milan Š.**, narozený dne xxx
naposledy trvalým pobytem xxx, xxx
zemřelý dne xxx

se zanecháním pořízení pro případ smrti, jehož účastníky jsou:

1. manželka zůstavitele Věra K., narozená xxx
bytem xxx, xxx
zastoupená advokátem Filipem Berglem
sídlem Urxova 458/8, Praha 8

2. dcera zůstavitele Marcela P., narozená xxx
bytem xxx, xxx
zastoupená advokátem JUDr. Filipem Sojákem
sídlem Stýblova 961/18, Praha 4 - Chodov
pobočka Růžová 41, Jindřichův Hradec

k odvolání Věry K. (shora) proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 17. 6. 2020, č. j. 34 D 2617/2018-103,

takto:

- I. Usnesení soudu I. stupně **se mění** tak, že s pozůstalou dcerou Marcelou P. se nepokračuje v řízení jako s nepominutelnou dědičkou, která má právo na doplatek na povinný díl.
- II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

Odůvodnění:

1. Napadeným usnesením soud I. stupně rozhodl, že v řízení se pokračuje s pozůstalou dcerou Marcelou P. rovněž jako s nepominutelnou dědičkou, která má právo na doplatek na povinný díl.
2. V odůvodnění uvedl, že zůstavitel měl manželku Věru K., syna Milana Š. (který již zemřel a zanechal dceru – vnučku zůstavitele Andreu N.) a dceru Marcelu P. Zůstavitel zanechal tři právní jednání pro případ smrti: závět' a prohlášení o vydědění ze dne 14. 6. 2016 (dále jen „pořízení č. 1“), dodatek k závěti ze dne 30. 8. 2017 (dále jen „pořízení č. 2“) a závět' ze dne 2. 8. 2018 (dále jen „pořízení č. 3“), všechny listiny sepsané formou notářského zápisu. Obsah listin je v odůvodnění rozhodnutí podrobně popsán. Ve smyslu § 1576 o. z. se závět' ruší pořízením pozdější závěti v rozsahu, v jakém nemůže vedle ní obstát. Závět' ze dne 14. 6. 2016 byla změněna závětí pozdější (pořízením č. 3). Dále zůstává v platnosti pořízení č. 2, kterým zůstavitel na základě informace o úmrtí syna Milana Š., vyděděného pořízením č. 1, vydědil jeho dceru

(svoji vnučku) Andreu N. i případně další potomky syna Milana Š. V pořízení č. 3 povolal zůstavitel za dědičku družstevního podílu v Bytovém družstvu xxx Věru K., jejíž práva k tomuto majetku omezil na práva požívání; dceru Marcelu ustanovil svěřenským nástupcem Věry K., s tím, že vlastnické právo na ni přejde okamžikem smrti Věry K. Ze zákona by byly podle § 1635 odst. 1 a 2 o. z. povolány dědit manželka Věra K., dcera Marcela P. a vnučka Andrea N.

3. Mezi účastnicemi řízení došlo ke sporu o dědičné právo. Marcela P., která popírala platnost pořízení č. 2 a č. 3, byla odkázána k podání žaloby, že je dědičkou zůstavitele podle pořízení č. 1 (podle tohoto pořízení byla dědičkou veškerého majetku zůstavitele, s tím, že předmětem pozůstalosti je i členský podíl zůstavitele v bytovém družstvu a dcera Marcela má umožnit Věře K. užívání družstevního bytu zůstavitele). Vnučka Andrea N., která popírala platnost všech tří pořízení (závěti i vydědění), byla odkázána k podání žaloby, že je dědičkou zůstavitele ze zákona. Žádná z odkázaných účastnic žalobu ve stanovené lhůtě nepodala, proto platí, že spor o dědičné právo byl rozhodnut v jejich neprospěch. Účast vnučky Andrey N., která byla vyděděna pořízením č. 2, byla ukončena usnesením č. j. 34 D 2617/2018-87, jež nabylo právní moci 20. 2. 2020. Dědičkami zůstavitele ze závěti (podle pořízení č. 3) jsou tak manželka Věra K. k družstevnímu podílu v bytovém družstvu a Marcela P. jako následná dědička k tomuto družstevnímu podílu; dcera Marcela P. je zároveň závětní dědičkou k ostatnímu majetku (pozn.: podle pořízení č. 1, jež v tomto rozsahu ob stojí vedle pozdějšího pořízení č. 3).
4. Mezi Věrou K. a Marcelou P. došlo ke sporu o právo na doplatek na povinný díl. Manželka Věra K. neuznala právo poz. dcery požadovat doplatek na povinný díl, protože hodnota bytu, který Marcela P. jako následná dědička zdědí, vysoce přesahuje hodnotu povinného dílu (doplatku na povinný díl), a šlo by tak o neoprávněný majetkový prospěch. Vyřešení sporu závisí na právním posouzení, zda je následný dědic účastníkem předního řízení o pozůstalosti a zda má následný dědic právo na povinný díl.
5. K účastenství následného dědice v předním řízení o pozůstalosti poukázal soud I. stupně na § 6 z. ř. s., podle něhož je účastníkem řízení ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno, a na § 185 z. ř. s., dle něhož soud v rozhodnutí o dědictví rovněž uvede, zda byla nařízena dědičná poslušnost zřízením svěřenského nástupnictví, kdo byl povolán jako následný dědic a za jakého předpokladu, a také na § 110 z. ř. s., dle něhož jsou účastníky ti, o nichž lze důvodně mít za to, že jsou zůstavitelovými dědici. Následnému dědici nelze např. odejmout právo dědictví odmítnout již v předním dědičném řízení či odejmout právo na výhradu soupisu pozůstalosti. Následný dědic je proto již účastníkem předního dědičného řízení.
6. Otázku, zda nepominutelný dědic, který v prvním řízení nebyl zůstavitelem vůbec povolán k dědění, nebo povolán byl, ale byl zkrácen na čisté hodnotě svého povinného dílu, může požadovat vyplacení povinného dílu či doplatku na povinný díl již v předním řízení o pozůstalosti, posuzoval soud I. stupně podle § 1644 o. z., dle něhož se k omezení povinného dílu nepominutelného dědice nepřihlíží, a dle ustanovení § 1660 a § 1661 o. z., která vypočítávají, co má být na povinný díl započteno. Na povinný díl se má mj. započíst vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyt odkazem či jiným zůstavitelovým opatřením. V případě svěřenského nástupnictví nelze pominout možnost, že následný dědic nepřezije dědice předního nebo že za podmínek stanovených v § 1522 o. z. dojde ke zcizení dědictví předním dědicem, a následný dědic tak majetek, k němuž bylo svěřenské nástupnictví zřízeno, vlastně nenabude. Protože následné dědictví dědic ještě nenabyl, nelze je na povinný díl v předním dědičném řízení započíst, a je nutné učinit závěr, že zřízením svěřenského nástupnictví nedochází k omezení práva nepominutelného dědice na jeho povinný díl, a nepominutelný dědic tak své právo na povinný díl, resp. doplatek na něj může uplatnit již v prvním dědičném řízení.

7. Uvedený spor o právo Marcely P. na doplatek na povinný díl lze řešit na základě právního posouzení. Proto soud I. stupně postupoval analogicky podle § 169 odst. 1 z. ř. s., a (na základě shora uvedené právní úvahy) rozhodl, že s poz. dcerou Marcelou P. pokračuje v řízení rovněž jako s nepominutelnou dědičkou, která má právo na doplatek na povinný díl.
8. Proti usnesení soudu I. stupně podala odvolání poz. manželka Věra K..
9. Uvedla, že závětí ze dne 2. 8. 2018 (pořízením č. 3) ji zůstavitel povolal za přední dědičku družstevního podílu v družstvu Bytové družstvo xxx, s nímž je spojeno právo nájmu družstevního bytu č. xxx, přičemž její vlastnické právo k tomuto majetku omezil na práva a povinnosti poživatelé; jejím svěřenským nástupcem ustanovil svou dceru Marcelu V. (nyní P.), s tím, že vlastnické právo ke shora uvedenému družstevnímu podílu na ni přejde okamžikem smrti Věry K. Za dědičku ostatního majetku povolal závětí ze dne 14. 6. 2016 (pořízením č. 1) svou dceru Marcelu V. (nyní P.). Poz. dcera Marcela P. tvrdí, že jako nepominutelný dědic má právo na povinný díl a na to, aby její nárok na povinný díl byl vypořádán již v nyní probíhajícím řízení o pozůstalosti; vzhledem k tomu, že hodnota majetku, který má poz. dcera nabyt dle závětí ze 14. 6. 2016 je menší, než kolik by činil povinný díl, požaduje, aby jí byl rozdíl vyplacen poz. manželkou.
10. Soud I. stupně zaujal v napadeném usnesení stejný právní názor jako poz. dcera, což odůvodňuje odkazem na § 1644, § 1660 a § 1661 o. z., s tím, že se nepřihlíží k omezením povinného dílu nepominutelného dědice. Jako další argumenty uvedl, že nelze pominout možnost, že následný dědic nepřezíje dědice předního, nebo že za podmínek § 1522 o. z. dojde ke zcizení dědictví předním dědicem a následný dědic majetek nenabude. Protože následný dědic v nynějším řízení následné dědictví nenabývá, nemůže být započteno na povinný díl, a následný dědic má proto dle názoru soudu I. stupně právo na vyplacení povinného dílu již v tomto řízení.
11. Právní názor soudu I. stupně nepovažuje odvolatelka za správný. Podle § 1642 o. z. náleží nepominutelnému dědici z pozůstalosti povinný díl. Není však stanoveno, ve kterém okamžiku musí být právo na povinný díl uspokojeno. Závět' je ve smyslu § 1494 odst. 2 o. z. třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Důsledkem právního názoru soudu I. stupně by však bylo, že v rozporu s vůlí zůstavitele by poz. dcera jako následný dědic zdědila nejen celý členský podíl v bytovém družstvu, ale vzhledem k tomu, že ostatní majetek zůstavitele je zanedbatelné hodnoty, nabyla by jako bonus navíc ještě hodnotu jedné čtvrtiny ceny svého dědičského podílu na podílu v bytovém družstvu. Přitom následným nabytím podílu v bytovém družstvu zdědí mnohonásobně více, než kolik činí její povinný díl, a tento násobek povinného dílu zdědí nezatížený. Za zatížení povinného dílu ve smyslu § 1644 o. z. je třeba považovat následek projevu vůle zůstavitele, obsaženého v pořízení pro případ smrti, kterým se snižuje hodnota povinného dílu např. zřízením odkazu, nebo příkazu ve prospěch třetích osob.
12. Vyplacením povinného dílu již v nynějším řízení a následným nabytím družstevního podílu by poz. dcera v rozporu s dobrými mravy získala víc, než kolik jí po právu náleží, a takto získané bezdůvodné obohacení by musela vydat. Osobou oprávněnou k převzetí bezdůvodného obohacení by byla poz. manželka, již by vyplacením povinného dílu vznikla újma. Skutková podstata bezdůvodného obohacení by však byla naplněna až okamžikem nabytí družstevního podílu poz. dcerou, který nastane teprve v důsledku smrti poz. manželky, a poz. dcera by tak neměla komu plnit. Argument, že k převzetí plnění by byli oprávněni právní nástupci poz. manželky, by stěží obstál. Vyplacením povinného dílu v nynějším řízení by došlo k významnému zásahu do života poz. manželky, a nikoliv jejich právních nástupců. Poz. manželka je vzhledem

ke svému věku a zdravotnímu stavu odkázána na starobní důchod a nedisponuje prostředky, z nichž by mohla eventuální výplatu povinného dílu provést. Pokud by k tomu byla nucena, byla by to ona, jejíž majetkové poměry by byly zásadně negativně dotčeny a komu za to náleží zadostiučinění. Vyplacením bezdůvodného obohacení jejím právním nástupcům by sotva mohla být kompenzována újma, kterou utrpěla ona v rozporu s vůlí zůstavitele. Z textu obou závětí je přitom nepochybné, že zůstavitelovou vůlí bylo, aby poz. manželce bylo umožněno v klidu dožít v bytě, kde dříve se zůstavitelem 32 let společně žila a nyní sama žije, a současně nezkrátit v nároku na dědictví poz. dceru. V žádném případě nelze dovozovat, že zůstavitelovou vůlí bylo, aby se poz. dceři na úkor poz. manželky dostalo více.

13. Možnost poz. manželky zděděný majetek zcizit jí zůstavitel odepřel přímo v textu závěti ze dne 2. 8. 2018 (pořízení č. 3), kterou její právo nakládat se zděděným členským podílem výslovně omezil na právo poživatele. Ke zcizení by podle § 1522 o. z. bylo třeba souhlasu poz. dcery jako následného dědice ve formě veřejné listiny. Pokud by přední dědic věc zcizil, nebo zatížil bez souhlasu následného dědice, může se ten dovolat relativní neúčinnosti takového jednání a svého práva na děděný majetek se domoci.
14. Správný není ani závěr, že nárok na vyplacení povinného dílu v nynějším řízení je odůvodněn možností dřívějšího úmrtí poz. dcery. Tím, že zůstavitel povolal poz. dceru jako následnou dědičku, podmínil pro ni nabytí dědictví tím, že bude muset akceptovat odklad výkonu svého práva až na dobu po smrti poz. manželky. V situaci, kdy mají právní účinky pro určitou osobu nastat až po splnění odkládací podmínky a tato osoba se splnění podmínky nedožije, právní účinky vůči ní nastat nemohou. Analogicky je dle názoru odvolatelky třeba pohlížet i na situaci, kdy se následný dědic nedožije přechodu dědictví z předního dědice na sebe.
15. Odvolatelka navrhovala, aby odvolací soud změnil napadené usnesení tak, že v řízení se pokračuje s poz. dcerou Marcelou P. jako s následnou dědičkou, která nemá právo na doplatek na povinný díl.
16. K odvolání poz. manželky Věry K. se vyjádřila poz. dcera Marcela P. Uvedla, že se plně ztotožňuje s napadeným usnesením i s jeho odůvodněním.
17. Poukázala na to, že zůstavitel v závěti ze dne 2. 8. 2018 (v pořízení č. 3) jasně a srozumitelně projevil svou poslední vůli, když stanovil, že dědička Věra K. bude po smrti zůstavitele poživatelem práva vlastnictví družstevního podílu v Bytovém družstvu xxx, s právem nájmu bytu č. xxx v 9. NP domu na adrese xxx, xxx, a dcera zůstavitele jako druhý dědic je nepominutelným dědicem. S ohledem na existenci závěti je Marcela P. jako zletilý nepominutelný dědic oprávněná dědit podle § 1643 odst. 2 o. z. Její dědický podíl činí příslušný podíl na dědictví, které bylo ve výlučném vlastnictví zůstavitele, a na dědictví, které spadalo do SJM zůstavitele Milana Š. a druhé dědičky. V takovém případě je dědička Věra K. povinna určenou výši podílů nepominutelné dědičce vyplatit v penězích, a to v rámci aktuálního dědického řízení po zůstaviteli.
18. Další část závěti, která ustanovuje dceru zůstavitele Marcelu P. (dříve V.) svěřenským nástupcem manželky zůstavitele Věry K. s tím, že po smrti Věry K. přejde vlastnické právo k družstevnímu podílu s právem nájmu bytu výše specifikované, je ve vztahu k projednávanému dědictví po zemřelém Milanu Š. nedůležitá a také nikdy v budoucnu nemusí být vykonatelná z důvodu případného úmrtí Marcely P. před Věrou K. nebo zániku předmětu dědění. Předmět dědění může zaniknout i jinými způsoby, než je zcizení manželkou zůstavitele, např. insolvencí bytového družstva vlastníčího předmětný byt. Pokud by Marcela P. zemřela dříve než Věra K., pak družstevní podíl s právem nájmu bytu bude dědit dcera Věry K., bude-li v daný okamžik dědicem. Předmětem aktuálního

řízení není řízení budoucí, neboť nikdo nedokáže předpovědět, jakou bude mít v budoucnu podobu.

19. Tvzení odvolatelky, že v § 1642 o. z. není stanoveno, v kterém okamžiku musí být právo na povinný díl uspokojeno, není správné. Tato právní úprava hovoří o dědici a dědictví, a tak musí v daný okamžik existovat zůstavitel, tj. zemřelý. Nepominutelný dědic musí být tedy uspokojen na svých právech právě z aktuálně probíhajícího dědického řízení. Odvolatelka ve svém odvolání připouští existenci řízení následného s tím, že dcera zůstavitele je stále oprávněným dědicem v případném následném řízení. Odvolatelka tak již nyní řeší průběh případného následného dědického řízení, ke kterému vůbec nemusí dojít, nemusí dojít k postupu dle závěti zůstavitele a stav popisovaný odvolatelkou nikdy nemusí nastat. Pokud by dcera zůstavitele jako nepominutelný dědic nebyla na svých právech uspokojena již v rámci současného řízení, může nastat stav, že v následném dědickém řízení již nepominutelná dědička nebude dědit a její práva nebudou nikdy naplněna. Neoprávněně se pak obohatí někdo jiný. Ve vztahu k dceři zůstavitele nemůže jít o bezdůvodné obohacení také proto, že právo na plnění je dáno příslušným právním předpisem a rozhodnutím soudu.
20. Finanční situace odvolatelky není předmětem tohoto řízení a nelze ji v tomto řízení zohledňovat.
21. Již při sepisování závěti dne 2. 8. 2018 by notář poučil zůstavitele o neplatnosti obsahu jeho poslední vůle, pokud by obsahovala nevykonatelná ustanovení.
22. Poz. dcera Marcela P. navrhovala, aby odvolací soud napadené rozhodnutí v celém rozsahu potvrdil.
23. Odvolací soud přezkoumal podle § 28 z. ř. s. a § 212 a § 212a o. s. ř. správnost napadeného usnesení soudu I. stupně a dospěl k závěru, že odvolání je důvodné.
24. Z ustanovení § 1642 a násl. o. z. lze dovodit, že **právo na povinný díl náleží pouze těm potomkům zůstavitele uvedeným v § 1643 odst. 1 o. z., kteří byli pořízením zůstavitele pro případ smrti zcela opomenuti, tj. kteří nebyli zůstavitelem vůbec povoláni za dědice. Obdobně právo na doplatek na povinný díl pak náleží pouze těm, kteří byli opomenuti alespoň zčásti, tj. kterým se v důsledku pořízení zůstavitele pro případ smrti má jako dědicům dostat méně, než je uvedeno v § 1643 odst. 2 o. z.** (tj. nezletilému méně než činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu, zletilému méně než činí čtvrtina jeho zákonného dědického podílu). Povinný díl může být zůstaven v podobě dědického podílu nebo odkazu a musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen (§ 1644 odst. 1 o. z.). Zůstaví-li se nepominutelnému dědici více než povinný díl, platí případná omezující nařízení zůstavitele na část, která přesahuje hodnotu povinného dílu (§ 1644 odst. 2, druhá věta o. z.). Na povinný díl se započte vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyl odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením (§ 1660 odst. 1 o. z.).
25. Dědické právo je právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní (§ 1475 odst. 1 o. z.). Komu náleží dědické právo, je dědic a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím (§ 1475 odst. 3 o. z.). Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele (§ 1479 první věta o. z.). Nedědí pouze ten, kdo zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním (§ 1479 druhá věta o. z.). Nepominutelný dědic má právo odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu (§ 1485 odst. 1, druhá věta o. z.).
26. Otázku, zda potomek zůstavitele, který byl pořízením zůstavitele pro případ smrti podle § 1512 odst. 1 o. z. povolán dědit jako svěřenský nástupce (tj. následný dědic), má v původním řízení

o projednání pozůstalosti právo na to, aby mu přední dědic uhradil, resp. doplatil povinný díl, je nutno posuzovat se zřetelem ke shora uvedeným ustanovením zákona.

27. V projednávané věci zůstavitel v závěti ze dne 2. 8. 2018 (v pořízení č. 3) povolal za dědičku družstevního podílu v Bytovém družstvu xxx Věru K., jejíž právo k tomuto majetku omezil na právo poživatele; dceru Marcelu P. povolal jako svěřenského nástupce, s tím, že vlastnictví k uvedenému majetku na ni přejde okamžikem smrti Věry K. Marcela P. je rovněž povolána k dědění ostatního majetku zůstavitele na základě závěti ze dne 14. 6. 2016 (pořízení č. 1), která v tomto rozsahu obstojí vedle pozdější závěti z 2. 8. 2018 (srov. § 1576 o. z.).
28. Ten, kdo byl povolán zůstavitelem, aby dědil jako svěřenský nástupce, je nepochybně dědicem zůstavitele. Pojmu „dědic“ („následný dědic“) výslovně používá i ustanovení § 1512 odst. 1 o. z. o svěřenském nástupnictví. Svěřenský nástupce má právo na pozůstalost, resp. na poměrný podíl z ní (v tomto případě má jako svěřenský nástupce právo na družstevní podíl v BD, s odkládací podmínkou, kterou je úmrtí přední dědičky), má tedy dědické právo ve smyslu § 1475 odst. 1 o. z. Protože mu náleží dědické právo, je dědicem (§ 1475 odst. 3 o. z.). Toto dědické právo vzniká smrtí zůstavitele (§ 1479 první věta o. z.), nevzniklo by, jen kdyby svěřenský nástupce zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním (§ 1479 druhá věta). Jde-li o svěřenského nástupce, který v době smrti zůstavitele jako osoba ještě neexistuje (srov. § 1515 o. z.), nevznikne mu dědické právo jako následnému dědici až úmrtím předního dědice, ale již okamžikem, kdy získá právní osobnost (u fyzické osoby okamžikem početí ve smyslu § 23 a 25 o. z., narodí-li se živá). V projednávané věci Marcela P. zůstavitele přežila, vzniklo jí proto smrtí zůstavitele dědické právo (k družstevnímu podílu v BD) jako právo následného dědice (svěřenského nástupce). Kromě toho je dědičkou ostatního majetku podle závěti ze 14. 6. 2016 (což by pro posouzení sporné otázky mělo význam jen z hlediska kvantitativního, neboť samotné právo svěřenského nástupce na doplatek na povinný díl je třeba posuzovat obdobně jako právo na povinný díl).
29. Právo svěřenského nástupce na dědictví je právem na dědictví po zůstaviteli, nikoli právem na dědictví po předním dědici. **Svěřenský nástupce je tedy dědicem zůstavitele.** K tomuto závěru dospěla i judikatura k ustanovení § 608 o. z. o., které upravovalo svěřenecké náhradnictví obdobně jako § 1512 o. z., podle níž „*substituční jmění není pozůstalostí předního dědice*“ (Gl. U. 6604). „*Substituční jmění náleží k pozůstalosti prvního zůstavitele, nikoliv ustanoveného dědice*“ (Z. Bl. 1917, č. 58). Rovněž odborná literatura zastávala stanovisko, že „*substitut (svěřenský nástupce) je skutečným dědicem, a to dědicem zůstavitele*“ (srov. „Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v podkarpatské Rusi – Díl III.“, autoři Rouček, Sedláček a kolektiv, Praha 1936, str. 175). Vyplývá to i z procesní úpravy, která v tomto případě počítá s projednáním dědictví po původním zůstaviteli s následným dědicem (§ 194 odst. 1 z. ř. s.).
30. Je-li nepominutelný dědic jako svěřenský nástupce povolán za dědice majetku zůstavitele, jehož cena převyšuje povinný díl, nelze mít za to, že by se mu dostávalo méně, než se mu musí dostat podle § 1643 odst. 2 o. z., a že by mu tedy příslušelo právo na povinný díl, popřípadě na dorovnání povinného dílu. V tomto případě je pozůstalá dcera Marcela P. dokonce povolána k celé pozůstalosti, a to k družstevnímu podílu v BD jako svěřenský nástupce (který je dědicem, jak je shora uvedeno) a k ostatnímu majetku jako přímá dědička. Její dědický podíl není tedy zkrácen, když se jí má dostat na základě pořízení zůstavitele více, než činí její povinný díl (její povinný díl by odpovídal pouze jedné dvanáctině pozůstalosti, tj. jedné čtvrtině z jedné třetiny dědictví, neboť ze zákona by dědili rovným dílem 3 dědici, tj. manželka, dcera a také vnučka Andrea N., která byla sice vyděděna, ale ve smyslu § 1645 o. z. je při výpočtu povinných dílů ostatních dědiců třeba hledět na její podíl, jako by z dědického práva nebyla vyloučena).

31. Skutečnost, že následný dědic se nestává vlastníkem ihned, ale až po úmrtí předního dědice, představuje **odkládací podmínku** a nemění nic na jeho dědickém právu, které vzniklo již smrtí zůstavitele (viz shora). Stanoví-li § 1660 odst. 1 o. z., že na povinný díl se započte vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyt odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením, lze ustanovení nepominutelného dědice fideikomisárním substitutem považovat za „jiné zůstavitelovo opatření“ a právo následného dědice na to, aby mu po úmrtí předního dědice ze zůstavitelovy pozůstalosti připadl majetek, který je předmětem substituce, a další práva týkající se tohoto majetku již za života předního dědice (zejména právo zabránit přednímu dědici, jehož právo je omezeno na právo poživatelé, v nakládání s předmětem substituce podle § 1522 odst. 1 o. z.; právo požadovat, aby soud stanovil dědici způsob a rozsah hospodaření s věcí nebo požívání věci) za to, co nepominutelný dědic „z pozůstalosti skutečně nabyt“, a za práva, jejichž hodnota přesahuje hodnotu jeho povinného dílu. Práva následného dědice jsou předmětem rozhodnutí o dědictví (§ 1692 odst. 3 o. z., § 185 odst. 4 z. ř. s.). Je-li podle výslovného ustanovení § 1660 odst. 1 o. z. při započtení na povinný díl třeba přihlížet i k odkazům, které nepominutelný dědic rovněž nenabývá ihned (srov. § 1621 a § 1624 o. z.), a na rozdíl od fideikomisární substituce nejde o dědické právo, ale o pohledávku vůči dědicům, pak tím spíše (arg. a minore ad maius) je třeba vzít v úvahu fideikomisární substituci, která je skutečným dědickým právem. Z ustanovení zákona o zřízení dědictví (§ 1714 a násl. o. z.) nevyplývá, že by následný dědic nebyl po smrti zůstavitele oprávněn za života předního dědice své právo na dědictví zcizit, a to i za úplatu; nabyvatel by vstoupil do jeho práv a povinností k pozůstalosti (§ 1714 odst. 1 o. z.) a byl by následným dědicem místo něj, a původní následný dědic by tak získal majetkový prospěch již za života předního dědice (viz též judikatura k obecnému zákoníku občanskému citovaná v publikaci Švestka, Dvořák, Fiala: Občanský zákoník, Komentář, Svazek IV, Wolters Kluwer, Praha 2014, komentář k § 1512 „*Svěřenský náhradník /nyní svěřenský nástupce/ může svůj nárok ze svěřenského náhradnictví (nyní svěřenského nástupnictví) postoupiti před tím, než nastal substituční případ*“ (Gl. U. 2855), a odborná literatura, podle níž zřízení poddědického práva (tj. práva následného dědice) za života institutova (tj. za života předního dědice) není zakázáno (srovnej „Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v podkarpatské Rusi – Díl III.“, autoři Rouček, Sedláček a kolektiv, Praha 1936, str. 175).
32. Za účinnosti obecného zákoníku občanského se právem na povinný díl ve vztahu k jiným právům nepominutelného dědice zabývala judikatura k § 762 o. z. o. s tímto závěrem: „*Kto sa domáha povinného dielu, nemôže okrem toho uplatňovať aj iný nárok na základe závetu.*“ (Kúria č. 4813/1903). Výslovně řešilo vztah substituce a práva na povinný díl rozhodnutí, podle kterého „*Substitúciu nelze považovať za obmedzenie povinného dielu, jestli substitúciou obdrží osoba, oprávnená k povinnému dielu, hodnotu, ktorá sa rovná povinnému dielu alebo ho prevyšuje.*“ (Kúria č. 2541/1912). Tato rozhodnutí lze aplikovat i za současné právní úpravy.
33. V projednávané věci se dcera zůstavitele domáhá povinného dílu, resp. jeho dorovnání (doplatku), přestože část pozůstalosti obdrží již nyní a zbývající část, tj. družstevní podíl v BD, má obdržet substituci. Celková hodnota toho, co má z pozůstalosti obdržet, se tak rovná hodnotě celého dědictví a výrazně převyšuje hodnotu jejího povinného dílu, která by odpovídala pouze jedné dvanáctině dědictví (viz shora). Za situace, kdy trvá na svém dědickém právu jako následná dědička povoláná závětí ze dne 2. 8. 2018 a dědictví neodmítla, nemůže uplatňovat nárok na povinný díl. Jak již bylo uvedeno, nic nebrání nepominutelnému dědici, který je povolán dědit jako substitut, aby dědictví odmítl s výhradou povinného dílu (§ 1485 odst. 1, druhá věta o. z.); **nepominutelný dědic**, který je jako svěřenský nástupce zároveň následným dědicem, **se tak může zcela svobodně rozhodnout, zda dá přednost dědickému právu následného dědice s odloženým nabytím vlastnictví nebo okamžitému uspokojení svého práva již v prvním řízení v podobě práva na povinný díl.** V projednávané věci byla dcera zůstavitele Marcela P.

řádně poučena o svém dědickém právu a o možnosti odmítnout dědictví (včetně možnosti odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu) při jednání dne 20. 5. 2020 (viz protokol na č. l. 100 a násl., zejména č. l. 101 bod III.).

34. Pokud poz. dcera poukazuje na možnost, že následný dědic se nedožije úmrtí předního dědice a dědictví tak nenabude, je namístě připomenout, že v dědickém právu je zcela běžné, že vznik, změna či zánik práv a povinností je závislý na právní události, o níž není známo, kdy nastane (především na okamžiku úmrtí zůstavitele).
35. Odvolací soud má také za to, že by bylo v rozporu se základním smyslem institutu svěřenského nástupnictví, jež má přednímu dědici zajistit pouze právo požívání k majetku nabytému dědictvím bez možnosti s tímto majetkem disponovat, kdyby měla být přednímu dědici ukládána povinnost k výplatě povinného dílu nepominutelnému dědici, který je jeho substitutem. Smyslem takového pořízení není zkrátit nepominutelného dědice, ale zajistit přednímu dědici, aby za svého života mohl předmět substitute užívat. Spojovat takové řešení s povinností předního dědice vyplatit následnému dědici povinný díl, by mohlo být pro předního dědice často likvidační (přední dědic nemusí mít dostatek prostředků a s nabytým majetkem nemůže bez souhlasu následného dědice nakládat). Ve skutečnosti by tak pro něj bylo toto řešení nepříznivější než zřízení věcného břemene v jeho prospěch tam, kde to zákon umožňuje, neboť při zřízení věcného břemene žádnou povinnost k výplatě nemá. V projednávané věci je zcela evidentní, že zůstaviteli se jednalo o zajištění užívacího práva Věry K. k bytu v bytovém družstvu, bez krácení dcery Marcely P., když v závěti ze 14. 6. 2016 (v pořízení č. 1) vyslovil přání, aby jeho dcera umožnila Věře K. dožít v bytě, jehož užívání je spojeno s družstevním podílem v BD, a později v závěti z 2. 8. 2018 (v pořízení č. 3) ustanovil Věru K. přední dědičkou a dceru Marcelu P. následnou dědičkou družstevního podílu v BD (zřízení tohoto práva formou věcného břemene ve prospěch Věry K. nepřicházelo v úvahu, neboť nejde o byt ve vlastnictví zůstavitele). Zde je třeba poukázat i na ust. § 1494 odst. 2 o. z., podle něhož je závěť třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.
36. Odvolacímu soudu je znám i názor opačný, který vychází z toho, že následnému dědici vznikne dědické právo až úmrtím předního dědice, s argumentací, že jde o odkládací podmínku podle § 548 o. z., na jejímž splnění závisí vznik dědického práva. Tento názor poukazuje i na to, že v ustanovení § 194 odst. 1 z. ř. s., které upravuje řízení s následným dědicem, se používá výrazu „odsunutí dědického práva“. Z toho pak dovozuje, že svěřenský nástupce má v původním řízení právo na výplatu povinného dílu, protože není dědicem. Skutečnost, že svěřenský nástupce by takto v jednom řízení získal povinný díl a v následném řízení by ještě nabyl vlastnictví k předmětu substitute, navrhuje řešit podle § 194 odst. 2 z. ř. s., tj. tak, že v následném řízení se podle tohoto ustanovení rozhodne o povinnosti následného dědice přispět poměrně přednímu dědici mj. na to, co splnil na úhradu nepominutelnému dědici na povinný díl (tedy ve skutečnosti o povinnosti následného dědice „vrátit“ přednímu dědici to, co mu přední dědic v prvním řízení zaplatil). Odvolací soud tento názor nesdílí, neboť ze shora uvedených důvodů má za to, že následný dědic je skutečným dědicem zůstavitele a vznik jeho dědického práva není závislý na úmrtí předního dědice, nýbrž na úmrtí zůstavitele. Právním následkem jednání zůstavitele, který nastane splněním odkládací podmínky (§ 548 odst. 2 o. z.) není vznik dědického práva (které vznikne zásadně již úmrtím zůstavitele, výjimečně později vznikem osoby povolané za svěřenského nástupce, jestliže v době smrti zůstavitele neexistovala); právním následkem vázaným na odkládací podmínku je nabytí dědictví, tj. nabytí vlastnictví k předmětu substitute. Ustanovení § 194 z. ř. s. je ustanovením procesního práva, které nemůže při řešení této otázky převážit nad ustanoveními práva hmotného. Nadto nelze přeceňovat použití výrazu „odsunutí dědického práva“, když podle nadpisu tohoto ustanovení jde v tomto řízení o „nabytí dědictví“ a nikoli o nabytí dědického práva. V případě postupu podle § 194 odst. 2 z. ř. s. se zákon zmiňuje

o poměrném příspěví následného dědice na to, co přední dědic plnil nepominutelnému dědici na povinný díl. Pokud by se mělo jednat o plnění toho, co obdržel jako povinný díl sám následný dědic, nešlo by o příspěví, ale o vrácení toho, co sám obdržel (v plném rozsahu). Smyslem ustanovení § 194 odst. 2 z. ř. s. je zajistit, aby se následný dědic poměrně podílel na plněních, která přední dědic uskutečnil a ke kterým by byl jinak povinen následný dědic sám, kdyby nebylo předního dědice (dluhy, výplata povinného dílu opomenutým nepominutelným dědicům); protože by nebyl povinen vyplácet povinný díl sám sobě, aplikace ustanovení § 194 odst. 2 z. ř. s. o příspěví na povinný díl přichází v úvahu jen tehdy, jde-li o jiné nepominutelné dědice, než je dědic následný.

37. Postavení následného dědice jako účastníka původního („předního“) řízení nebylo odvoláním zpochybnováno. Odvolací soud se ztotožňuje s názorem soudu I. stupně, že následný dědic (je-li ve smyslu § 19 o. s. ř. způsobilý být účastníkem) je účastníkem již v řízení původním, a v tomto směru odkazuje na odůvodnění napadeného usnesení (viz také shora bod 5.).
38. Ze všech shora uvedených důvodů dospěl odvolací soud k závěru, že napadeným usnesením soud I. stupně rozhodl nesprávně, ačkoli správně zjistil skutkový stav. Proto napadené usnesení změnil tak, že s pozůstalou dcerou Marcelou P. nebude v řízení pokračováno jako s nepominutelnou dědičkou, která má právo na doplatek na povinný díl (§ 220 odst. 1, písm. a/ o. s. ř.).
39. Pro úplnost odvolací soud zdůrazňuje, že toto usnesení nemá vliv na to, že s pozůstalou dcerou Marcelou P. bude nadále v tomto řízení jednáno jako s dědičkou, včetně jejího postavení jako následné dědičky. O její účasti bylo pravomocně rozhodnuto výrokem II. usnesení soudu I. stupně č. j. 34 D 2617/2018- 87 ze dne 30. 1. 2020.
40. Výrok II. tohoto usnesení odvolacího soudu o nákladech odvolacího řízení vychází z ustanovení § 132 a § 128 z. ř. s.

Poučení:

Proti tomuto usnesení lze podat dovolání za podmínek uvedených v § 237 o. s. ř., do 2 měsíců od doručení tohoto usnesení, prostřednictvím soudu I. stupně k Nejvyššímu soudu ČR. Přípustnost dovolání je oprávněně zkoumat pouze dovolací soud.

Praha 25. září 2020

JUDr. Tomáš Vejnar v. r.
předseda senátu